

Esélyegyenlőtlenség és szelekció a magyar oktatásban

ELEGY Oktatáspolitikai Szakbizottság

1. Oktatási esélyegyenlőtlenség

1.1. Az oktatási esélyegyenlőtlenség helyzete Magyarországon 2020-ban

Magyarországon az oktatási rendszernek a társadalmi egyenlőtlenségeket konzerváló szerepe rendkívül erős. Számtalan nemzetközi vizsgálat adataival, tényeivel támasztható alá ez az állítás. A PISA vizsgálat adatai mindig azt mutatták, hogy a magyar iskolarendszer azok között található, amelyekben a legerősebb az összefüggés az iskolai tanulók társadalmi háttérének jellemzői és a tanuláskoruk eredményessége között. 2018-ban a szövegértés kompetenciája fejlettségének mérésében részt vevő 77 ország közül Magyarországon volt a második legnagyobb mértékű a teszteredmények és a szociális helyzetet mérő mutató (ESCS index) közötti összefüggés. Az OECD-ben és az EU-ban is már jó ideje, és mindhárom tesztet tekintve a legtöbb esetben „mi vezettük” az e mérőszám alapján készült listákat (ld. 1. táblázat).

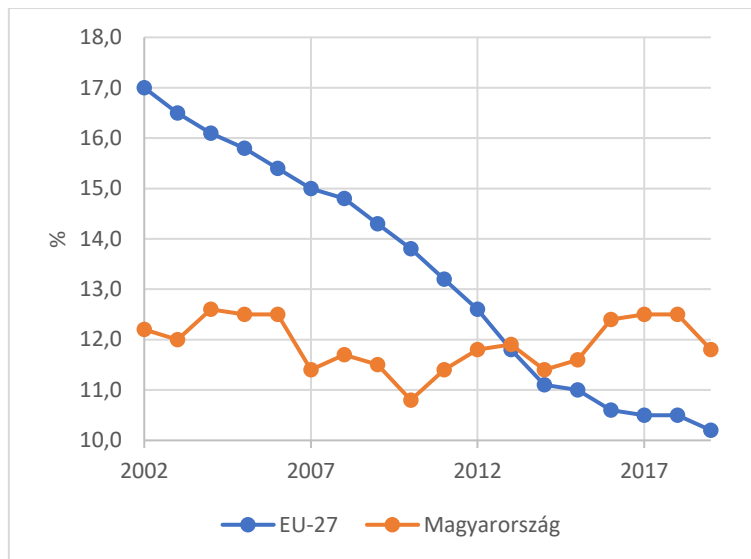
1. táblázat: A PISA vizsgálatok eredményeit tekintve, a három tesztben a pontszámok és a szociális helyzet közötti összefüggés erőssége szempontjából Magyarország hányadik legnagyobb értéket produkálta?

	Szövegértés	Matematika	Természet-tudomány
2000	1.	1.	2.
2003	3.	1.	5.
2006	2.	1.	2.
2009	1.	n.a.	n.a.
2012	3.	2.	2.
2015	1.	1.	1.
2018	2.	1.	1.

Magyarországon az esélyegyenlőtlenség mértéke 2010 óta folyamatosan növekszik. Az Országos kompetenciamérés adatai világosan mutatják, hogy (1) minden vizsgált évfolyamon 2017-ben erősebb volt az összefüggés a teszteredmények és a családi háttér között, mint 2010-ben, (2) a diákok előrehaladásuk során (6., 8., 10. évfolyamos adatokat vizsgálva) egyre erősebb esélyegyenlőtlenséggel jellemezhető környezetben tanulnak.

A korai iskolaelhagyók arányának tekintetében az Európai Unió a megelőző 20 évben számottevő fejlődést mutatott, uniós szinten 17-18%-ról mára 10%-ra csökkent az arányszám. Magyarországon az arányszám 2004 és 2010 között csökkent, azóta kis „hullámzásokat” produkálva ismét növekszik, jelenleg 12% körüli (ld. 1. ábra).

1. ábra: Korai iskolaelhagyók számaránya Magyarországon és az EU-ban

A felsőoktatásba bejutók létszáma 2019-ig mintegy egynegyedével csökkent, amit 2020-ban újabb, az előző évhez képest 12%-os csökkenés követett. A demográfiai hatásoktól megtisztított mutatók, így a teljes felsőoktatási részvétel is drasztikus csökkenést mutatnak. A hallgatói létszám csökkenése elsődlegesen a szociálisan hátrányos helyzetben levő rétegek kiszorulásával járt, ami abban is megmutatkozott, hogy a kormányzati intézkedések nyomán a korábbiakhoz képest csökkent azok aránya, akik a szakképzést is nyújtó középiskolákból nem a szakmájuknak megfelelő területen tanulnak tovább.

Az Orbán-kormányok felsőoktatás-politikája következtében a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetűek aránya a felsőoktatásba bejutók körében 2012-2017 között 7,4%-ról 1%-ra csökkent. A felsőoktatás mára gyakorlatilag elvesztette mobilitási csatorna-szerepét, azt, hogy a társadalmi előrelépés fontos segítője legyen.

Az esélyegyenlőtlenséggel kapcsolatos helyzet súlyosságát, valamint a központi oktatási kormányzás tehetetlenségét hűen demonstrálta a COVID-19 járvány hazai kormányzati kezelése. Civil szervezetek által végzett felmérések kb. 20-25%-ra teszik azon tanulók arányát, akik döntően digitális kommunikációs eszközök hiánya miatt, vagy az iskolai távolléti oktatás szervezésének jelentősebb hiányosságai következtében nem, vagy csak kis mértékben tudtak részt venni az online oktatásban. Ők „természetesen” elsősorban a hátrányos helyzetű gyerekek, fiatalok.

1.2. Az esélyegyenlőtlenségek csökkentésének tétje

Az esélyegyenlőtlenségek növekedése és nemzetközi összehasonlításban, valamint hazai igényeinkhez viszonyítottan is magas szintje nem pusztán igazságtalan a hátrányos helyzetű tanulókkal szemben, hanem azért is rendkívül negatív jelenség, mert távolítja egymástól a társadalmi csoportokat, ezzel negatívan befolyásolja az együttélést, a társadalmi szolidaritás kialakulását, végső soron negatívan hat a társadalmi integrációra. Régi felismerés, hogy egy ország e folyamatban eltékozolja adottság- és tehetségpotenciáljának egy jelentős részét. A végül is kiemelkedni nem tudó, de eredeti adottságaik alapján magas oktatási szintekre eljutni képes, hátrányos helyzetű tanulók nem futják be azt a pályát, amelyben tanulási eredményességük jól „kamatozódhatna” egyéni boldogulásukat és a társadalmi gyarapodást tekintve egyaránt.

1.3. Oktatáspolitikai tendenciák

Mindezen összefüggésekkel dacolva a magyar oktatáspolitikai és oktatásirányítási 2010 óta – a propagandában hitet téve az esélyegyenlőtlenségek csökkentése mellett – a gyakorlatban szinte csak olyan e területet is érintő intézkedéseket hozott, amelyek növelték az iskolai esélyegyenlőtlenségeket. Mindenekelőtt az oktatási intézmények és a pedagógusok szakmai autonómiájának minimálisra szűkítése akadályozta meg, hogy a rendszerben megszülessenek és elterjedjenek azok az innovatív megoldások, amelyek jelentős mértékben előre mozdíthatnák az esélyegyenlőtlenségek csökkentésének ügyét. Ehhez járult hozzá az önkormányzati iskolák közvetlen állami fenntartásba vétele, ezzel a helyi közösségek esélyegyenlőtlenségek csökkentésében játszott szerepének a kiiktatása.

A kormánypárti oktatáspolitikusok érvei hamisak azzal kapcsolatban, hogy az oktatási rendszerben bekövetkezett egységesítő és centralizációs folyamatok az esélyegyenlőtlenségek csökkentését szolgálják. Például a mindenkinek ugyanazt részletesen és nagy tömegben előíró tantervek (Nemzeti alaptanterv és kerettantervek) kialakítása gyakorlatilag megbénítja a személyre szóló, differenciált oktatás kialakítását, ezért valójában nem csökkenti, hanem növeli az egyenlőtlenségeket. Az egységes állami intézményfenntartás esélyegyenlőséget formáló hatása is illúzióknak bizonyult.

Bár a közoktatásban a tantervek, mint bemeneti szabályozó eszközök csak korlátozott szerepet tölthetnek be, vagy akár azt is mondhatjuk, hogy hatástalanok az oktatási rendszer megújításában, a pedagógiai kultúra átalakításában jelentős mértékben akadályozhatják ezt a folyamatot. Ez történik 2010 óta. A tantervi szabályozás is szerepet játszott abban, hogy mára Magyarországon lényegében megszűnt a helyi innováció, vagyis eltűntek az esélyegyenlőtlenségek csökkentését célzó helyi fejlesztési folyamatok is. Helyüket rendkívül nagy összegekkel támogatott, de ezen összegeket nagyon rossz hatékonysággal hasznosító központi fejlesztési programok vették át (a Digitális Oktatási Stratégiához kapcsolódó programok, a NAT megalkotását előíró program, a Komplex alaprogram stb.), amelyek céljai közt propagandisztikus módon megjelenik az esélyegyenlőtlenségek csökkentése is, azonban az adott program egésze vagy kifejezetten gátolja e cél elérését (lásd NAT fejlesztése), vagy semleges ebből a szempontból (például a digitális fejlesztések többsége), vagy potenciálisan alkalmas lenne ugyan az esélyegyenlőtlenségek csökkentésére, ám a program végrehajtásában elkövetett súlyos hibák, továbbá szakmai, elméleti megalapozottságuk ellentmondásos jellege miatt félő, hogy a deklarált célokkal ellentétes hatást fejtenek ki (például a Komplex alaprogram esetén).

A Fidesz-KDNP kormányok fokozatosan megszüntették az Országos Oktatási Integrációs Hálózatot, illetve az annak keretében szervezett Integrációs Pedagógiai Rendszer támogatását leállították. Maga az oktatáspolitikai ismerte el, hogy a 2012-ben még megváltó szerepben feltüntetett Híd-program tévedésnek bizonyult. A szakképzés átalakításával az érettségit nem adó középfokú iskolákba járó, egy adott évfolyam mintegy 15-20%-át kitevő tanulók munkaerőpiaci esélyeit jelentős mértékben csökkentette az ilyen iskolák oktatási rendszerének átalakítása, amely során az általános műveltséget formáló tantárgyak összórászáma a korábbinak a töredékére csökkent. Bár a szakképzésben bevezetett új ösztöndíjrendszer és a felvételi könnyítések segítik a szociálisan hátrányos helyzetűek érettségijéhez jutását és szakirányú továbbtanulását, azonban tovább növelik a gimnáziumok homogenitását és csökkentik a hátrányos helyzetűek részvételét a nem szakképzésre épülő (jogi, orvosi, humán, pedagógiai) felsőoktatási területeken.

A felsőoktatásban való továbbtanulást nehezítette a hátrányos helyzetű tanulók számára az önköltséges képzési helyek arányának növekedése. A meritési bázis beszűküléséhez a keretszám-csökkentésen és a fizetős képzések arányának nagyarányú növekedésén túl hozzájárult a szociális támogatások szerepének csökkenése, valamint az is, hogy a nagyobb településeken működő

felsőoktatási intézmények látogatása a nem helyben lakó hallgatók számára számottevő többletköltségekkel jár (lásd étkezési költségek, utazási költségek és főként lakhatási költségek). E költségek jelentős mérsékléséhez nem nyújtanak kellő segítséget a kollégiumi férőhelyek.

2. Szelekció, szegregáció Magyarországon

2.1. Hol állunk ma?

Magyarországon közismerten jelentős mértékű a szelekció a közoktatásban. A PISA vizsgálatok világosan megmutatták, hogy az OECD-t, vagy az európai országokat tekintve a tanulók teszteredményeiben mutatkozó különbségeket rendszeresen nálunk magyarázzák a legnagyobb mértékben az iskolák közötti különbségek. Ez a tény a középfokú oktatás intézményrendszerének jelentős széttagoltságát mutatja, más eredmények, így például a TIMSS vizsgálat adatai azonban azt is megmutatják, hogy már a középfok előtt, 4 és 8. évfolyamokon is rendkívül erős a szelekció a magyar oktatásban.

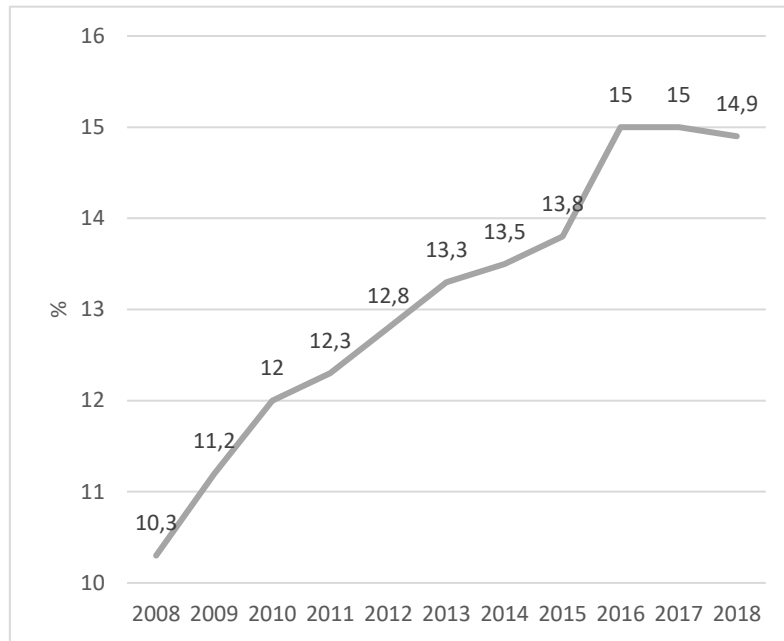
Az Országos kompetenciamérés (OKM) matematika, szövegértés teszteredményeit, valamint a szociális helyzetet jellemző családháttér-indexet (CSHI) tekintve kimutatható, hogy a 8. évfolyamot jellemző szelekció nem elhanyagolható mértékben nőtt 2010 és 2017 között (ld. 2. táblázat). Az adatok tanúsága szerint a halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók iskolák közötti eloszlása is még egyenetlenebbé vált.

2. táblázat: A szelekció mértékei százalékos értékkel kifejezve, 8. évfolyamon, 2010-ben és 2017-ben, az OKM matematika és szövegértés tesztek, valamint a tanulók szociális helyzete alapján

	Matematika	Szövegértés	CSHI
2010	30,9%	27,2%	38,5
2017	33,7%	30,6%	46,6

A cigány gyerekek szelekciója, vagyis egyes térségekben, egyes iskolákban a nagyobb születési aránnyal nem magyarázható, növekvő létszamarányuk sajnos jól ismert folyamat régóta. Az ún. gettóiskolák számaránya az általános iskolák körében 2008 és 2018 között egyértelműen növekedett (ld. 2. ábra). Gettóiskolának nevezünk egy oktatási intézményt, ha az abban tanuló diákoknak legalább a fele cigány származású.

2. ábra: A gettó iskolák számaránya (általános iskolák) 2008 és 2018 között

2.2. A szelekció csökkentésének tétje

A szelekció önmagában nem eredményezi a hátrányos helyzetű diákok tanulásban való lemaradását. A szelekció ilyen hatását a kutatások sem támasztották alá. A szelekció teljes eltűnése esetén sem szűnne meg az esélyegyenlőtlenség, abszolút heterogén társadalmi összetételű iskolákban és osztályokban is működne a nevelés, az oktatás folyamataiban a látens diszkrimináció, folyamatosan újratermelve az egyenlőtlenségeket. A szelekciónak azonban mégis van hatása a tanulás eredményeire, de ez a hatás nem növeli az esélyegyenlőtlenségeket. A tanulók minden csoportja rosszul jár akkor, ha érvényesül az erős szelekció, ugyanis e folyamat megfosztja őket attól, hogy nagyon eltérő, változatos, más társadalmi csoportokban, más kultúrákban megkonstruált megközelítésekkel és tudáselemekkel találkozzanak. Márpedig e tényezőnek az eredményes tanulás szempontjából nagy a jelentősége.

A szelekció leginkább romboló szocializációs hatása az, hogy a homogén társadalmi összetétel preferálásával csökkentjük annak valószínűségét, hogy gyermekeink, fiataljaink jól megismerjék más, az övékétől különböző társadalmi csoportok gyermekeinek világát, kultúráját, nyelvét, gondolkodásmódját stb. Lecsökkentjük annak esélyét, hogy a más és más társadalmi csoportokhoz tartozó gyerekek, fiatalok megtanuljanak egymással együttműködni, kommunikálni, megtanulják megoldani konfliktusaikat. Ennek tragikusak a következményei: ez a helyzet veszélyezteti a társadalmi integrációt, és melegágya az előítéletesség, a rasszizmus kialakulásának.

2.3. Oktatáspolitikai tendenciák a szelekcióval összefüggésben

Az adatok a 2.1. pontban világosan mutatták, hogy az elmúlt 10-11 évben az iskolai szelekció Magyarországon nem is kis mértékben növekedett. Mivel „sikerült ezt elérnie” a regnáló kormányoknak? A tényezők között van egy messze kiemelkedő jelentőséggel bíró, amihez társult még több, kisebb hatású, de szintén negatív következményekkel járó intézkedés, politikai lépés.

A szelekciót brutális mértékben növelő tényező az iskolák egy jelentős hányadának egyházi kezekbe adása volt. Az egyházak kétféle módon is komoly szerepet játszottak a szelekció növekedésében.

Egyrészt a legtöbb esetben az adott településen magukhoz vonzották a „felsőbb társadalmi rétegekhez” tartozó családokat, és ezzel az adott településen egy a korábnál szelektívebb iskolarendszer jött létre. Másrészt azokban az esetekben, amikor az adott egyház nem ezt a szerepet játszotta, hanem kifejezetten a hátrányos helyzetű, vagy/és roma tanulók iskoláit hozta létre, a másik póluson ugyan, de ismét szelektív intézmények fenntartását vállalta, ezzel is növelve a szelekciót. Kirívó jelensége az egyház oktatási szerepvállalása növekedésének, hogy 2017-re már 134 településen csak egyházi fenntartású iskola működött, e helyeken lényegében lehetetlenné téve, hogy valaki helyben, saját lakóhelyén érvényesítse világnézetileg semleges oktatáshoz fűződő alapvető jogát.

Az Országos Oktatási Integrációs Hálózat fokozatos felszámolása nem csak az esélyegyenlőtlenségek csökkentésének lehetőségeit korlátozta, hanem a szelekció elleni küzdelem számára is negatív hatású volt. Az integrációs rendszerben támogatott iskolákban szabályok határozták meg, hogy ne alakuljanak ki szelekciós mechanizmusok.

A köznevelési törvény 2011. évi létrehozása során a már előtte sem különösebben erős, az iskolakörzetek kialakítására, és a beiskolázottak körében a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók arányára vonatkozó kikötések tovább lazultak, gyakorlatilag már egyáltalán nem állták útját annak, hogy a településeken az iskolákban bármilyen szociális összetétel kialakuljon a lehetségesek közül. Az iskolák egyházi fenntartásba vétele ezen a helyzeten is tovább rontott, hiszen az egyházi iskolákra a beiskolázással kapcsolatos szabályok nem vonatkoztak, ma sem kell azokat betartaniuk.

Azzal, hogy az érettségit nem adó szakképző iskolák esetében a társadalom e tekintetben tudatosabb tagjai „jól érzékelték”, hogy ez az iskolatípus nem nyújt konvertálható, jól alkalmazható tudást, még inkább a leszakadó csoportokhoz tartozó gyerekek, fiatalok intézményei lettek egy sajátos „kicentrifugálódási” folyamatban.

A Fidesz-KDNP kormány a szelekció nyilvánvaló eseteiben ellentmondásos módon avatkozott be a folyamatokba, azt sugallva a társadalomnak, hogy a szegregáció lehet hasznos, eredményes, illetve minden konfliktusban – amikor a szegregációs eseteket civil szervezetek bíróságok elé vitték – a szelekció, a szegregáció védelmezőjeként jelent meg. Természetesen ez a magatartás bátorítást jelentett mindazoknak, akik a helyi viszonyok között kisebb-nagyobb szelekciót eredményező folyamatokat indítottak. Így alakult ki az a helyzet, hogy ma már a legtöbb iskolában, ahol legalább két párhuzamos osztály van egy évfolyamon, az osztályok társadalmi összetételében akár jelentősnek is mondható különbségek jöttek létre.

Az iskolai szelekció folyamatait meghatározó egyik tényező a „spontán szegregáció”. A nem roma, tehetősebb szülők elviszik iskolás gyermekeiket a helyi iskolából másik település iskolájába, vagy ugyanannak a településnek fokozatosan „elített” váló iskolájába. Az egyházi fenntartók folyamatba belépésének szelekciót növelő hatása is részben ezen a mechanizmuson alapult. A politika bűne, hogy csak szemléli ezt a folyamatot, és egyáltalán nincsenek elképzelései arról, hogy mit lehetne kezdeni vele. Szelekciót, szegregációt csökkentő hatékony kormányzati kezdeményezésekről nem tudunk az elmúlt tíz évből.

3. Célok és feladatok

Az esélyegyenlőtlenségek csökkentésével, valamint az oktatási szelekció visszaszorításával kapcsolatos célokat és feladatokat egyetlen fejezetben, együtt tárgyaljuk, mert több olyan cél, és több olyan feladat megfogalmazható, amelyek egyszerre mindkét területet érintik. Számos cél és számos feladat nem pusztán az esélyegyenlőtlenségek és a szelekció csökkentésével összefüggésben merül fel, hanem más

oktatáspolitikai, oktatásigazgatási problémák megoldásában is szerepet játszik. Mindkét problémakörre vonatkozóan a legfőbb cél a következőképpen fogalmazható meg:

Olyan befogadó, demokratikus és „színvak” oktatási intézményrendszert kell építeni, amelyben az intézményes nevelés, oktatás nyújtotta lehetőségekhez való, a társadalmi háttértől a lehető legnagyobb mértékben független hozzáférés személyes fejlődést optimálisan szolgáló módon és tartalommal mindenki számára biztosított.

Minden rész cél és minden konkrét feladat ennek a fő célnak rendelődik alá a következő kifejtésben.

3.1. Részletesebb célok

Választási győzelem esetén a mai ellenzéknek a fentebb nagy elvontsággal megfogalmazott fő cél elérését sokkal konkrétabb rész célok kijelölésével kell operacionalizálnia. Fontos ennek során meghatározni, hogy valójában kikről szól az esélyegyenlőtlenségek csökkentését célzó politika. Az esélyegyenlőség problémaköre különböző szempontból hátrányos helyzetű tanulókat érint. A családi háttér szempontjából hátrányos helyzetűek mellett ide tartoznak a fogyatékkal élők, kisebbségi csoportok tagjai, sajátos szempontok szerint az egyik vagy a másik nemhez tartozók, adott esetben akár az egészen kiváló teljesítményre képes tanulók és gyermekek is. Mindegyikük számára alapvető jelentőségű a személyre szabott oktatás és a segítő szolgáltatások elérhetősége, azonban a szabályozásnak figyelembe kell venni a különböző csoportok eltéréseit is.

A konkrét célok az oktatási rendszer bizonyos területein kialakítandó állapotokat, minőségeket írnak le. Ezek a rész célok a következők lehetnek (erősen kötődve az esélyegyenlőtlenségek és a szelekció csökkentéséhez):

1. A helyi (térségi, intézményi és pedagógusi, oktatói) autonómia. Decentralizált, de eredményesen és hatékonyan működni tudó közoktatási fenntartói struktúra. Szektorsemlegesség az oktatásfinanszírozásban.
2. Az adaptív pedagógiai gyakorlat széleskörű érvényesülése a magyar oktatásban.
3. Komprehenzív iskolarendszer.
4. Korszerű, a munka átalakulásához igazodó, a munkaerőpiaci esélyeket növelő, a változásokhoz való alkalmazkodást formáló szakképzés.
5. Az adaptív pedagógia érvényesülését és a helyi innovációs folyamatok kibontakozását nem gátló közoktatási tartalmi szabályozás.
6. A felsőoktatás kapuinak tágra nyitása újra, a képzés diverzifikálása, új képzési programok megjelenése. Az államilag támogatott képzések arányának jelentős növelése.
7. A felnőttképzés esélykülönbségeket csökkentő szerepét segítő szabályozás és finanszírozás.

3.2. A célok elérését szolgáló oktatáspolitikai megoldások

1. Az oktatási esélyegyenlőtlenség, illetve az ebből következő, az egész élet során fennmaradó, felnőttképzéssel enyhíthető munkaerőpiaci, életviteli, társadalmi hátrányok kezelésére átfogó, az oktatási területen túlmutató megközelítés szükséges. A stratégiák, jogszabályok megalkotásánál ágazatok közötti együttműködés szükséges, a mindennapi megoldásoknál pedig építeni kell a helyi közösségekkel, a szülőkkel, munkahelyekkel való együttműködésre, meg kell teremteni ennek jogszabályi feltételeit, támogatását.
2. A közoktatásban a kistérségi (járási szintű), de önkormányzati alapokra épített intézményfenntartás kialakítása, az ehhez szükséges jogszabályi változtatások végrehajtása, az új fenntartói rendszer intézményi és finanszírozási feltételeinek biztosítása. A fenntartói

rendszer átalakításának keretében az intézmények gazdasági, szervezeti, személyi és pedagógiai tartalmi döntési lehetőségeinek (autonómia) lényeges kiterjesztése.

3. Támogatjuk a kötelező óvodáztatás alapelvét, azonban a be- és kilépést, valamint az óvodába járást rugalmasabban szükséges kezelni. Az iskolaérettség megállapításának korábbi módját vissza kell állítani.
4. A felsőoktatási intézmények autonómiájával kapcsolatban az elmúlt évtizedben bekövetkezett változások alapos szakmai értékelése, az autonóm működés jogszabályi, szervezeti feltételeinek újraalkotása.
5. Deszegregációs program széles társadalmi bázison történő kialakítása, a program végrehajtásának elkezdése.
6. Az intézményi struktúra reformját előkészítő munkálatok elkezdése a közoktatásban. Alapvető célok: a struktúra változtatásával a szelekció visszaszorítása, hosszabb idejű általános képzés, a szakképzés kezdetének későbbre helyezése. Az egyik lehetséges megoldás a 10 + 2-es szisztéma kialakítása. A feladat elsősorban a szakmai alternatívák létrehozása, a társadalmi egyeztetési folyamatok elkezdése a struktúra kérdésében.
7. A tartalmi szabályozás átalakítása, új NAT és kerettantervek. E feladat végrehajtásának célja nem az, hogy a központi tanterveket mégis alkalmassá tegyük a pedagógiai kultúra átalakulásának orientálására, netán „vezénylésére”, mert a bemeneti tantervi szabályozásnak ilyen funkciója nem lehetséges. A feladat végrehajtása inkább az esélyegyenlőtlenségek előtt álló egyik legkomolyabb akadály elhárítása, vagyis a részletezően előíró, a differenciált, személyre szóló pedagógiai munkát megbénító szabályozás leépítése.
8. Oktatási programok, programcsomagok, óvodákban nevelési programok fejlesztése. A feladat végrehajtása, színvonalas programcsomagok elterjesztése alapvető szerepet játszhat az adaptív pedagógiai gondolkodásmód, módszerek, eszközök elterjesztésében, és így az esélyegyenlőtlenségek csökkentésében. A feladat végrehajtása komoly intézményi és pénzügyi feltételek kialakítását, a hosszú távon történő működés garanciáinak kialakítását is igényli a jogszabályi alapok megteremtésén túl.
9. A támogató, segítő személyzet, illetve szolgáltatások megléte és elérhetősége alapvető jelentőségű mind az iskolában, mind a szakszolgálatoknál. Bár a szabályozás megfelelőségét is át kell tekinteni az érintettek bevonásával, az alapvető probléma azonban az, hogy a jogszabály szerint járó szolgáltatások finanszírozási és humán erőforrás okokból ténylegesen nagyon sokszor nem vehetők igénybe. Jogszabályban kell biztosítani a különböző szektorok – gyermekvédelem, szociális terület, egészségügy stb. – együttműködését. Fel kell építeni az online és személyes központi segítő szolgáltatások (pl. tájékoztatás, felvételi felkészítés) rendszerét.
10. A tankötelezettségi korhatár visszaállítása 18 évre, azonban ezt megfelelő, az egyébként kimaradókat segítő megoldásoknak (pl. műhelyiskola, egyéb tanulásszervezési megoldások) kell kísérniük.
11. A közoktatás rendszerén belül működő felvételik, valamint a beiskolázás szabályozásának kritikus vizsgálata, a jogszabályi háttér átalakítása a szelekciós folyamatok kiküszöbölése érdekében, a megfelelő jogszabályokban az iskolai körzetekben jellemző társadalmi összetétel iskolában való tükröztetése feltételeinek kialakítása, a meglévő szabályok szigorítása, betartásuk számon kérhetőségének biztosítása. Szükséges a gimnáziumban számottevő ösztöndíjat biztosítani a szociálisan rászorulóknak, illetve olyan megoldásokat bevezetni a technikai képzésben, amely a nem szakirányú továbbtanulást is lehetővé teszi.
12. Az oktatással kapcsolatos tudástermelés folyamatainak megújítása: új oktatáskutatási intézményrendszer létrehozása, és stabil finanszírozásának törvényi garantálása; új oktatási fejlesztéspolitika alapjainak a megteremtése, amelyben az esélyegyenlőtlenségekkel és az

iskolai szelekcióval kapcsolatos fejlesztések prioritást élveznek; az új fejlesztéspolitikai részeként az uniós támogatások rendszerének felülvizsgálata, a központi fejlesztések mellett, azokkal legalább azonos súllyal a helyi, kistérségi innovációk előnyben részesítése. A köz- és a felsőoktatás egyes szegmenseinek megújítását célzó pedagógiai, módszertani kísérleteket jogilag és finanszírozási megoldásokkal lehetővé kell tenni.

13. Az értékelési, minőségbiztosítási folyamatok megújítása az oktatási rendszer egészében tekintettel az egyes szintek (óvodák, iskolák, felsőoktatás) sajátosságaira: az esélyegyenlőtlenség és a szelekció csökkentése szempontjának előtérbe állítása az értékelési folyamatokban.
14. A felsőoktatásban szükséges a kollégiumi férőhelyek számának jelentős bővítése és az albérletek igénybevételéhez nyújtott támogatások bevezetése, vagy ahol már van ilyen, növelése, akárcsak a szociális alapon nyújtott ösztöndíj-lehetőségek radikális bővítése. A megnövekedett költségek fő forrását a felsőoktatásnak nyújtott költségvetési támogatások szintjének növelése jelentheti, ugyanakkor némi szerepet játszhatna az, ha adókönyvtések révén a vállalati szféra is bekapcsolódhatna a kollégiumi férőhelyek létesítésébe.
15. A felsőoktatásba való bekerülést és bentmaradást, a sikeres diplomaszerezést nem csupán szociális intézkedésekkel kell javítani, hanem különféle, az egyetemeken, főiskolákon nyújtott szolgáltatásokkal is, amelyek létrehozására már történtek kezdeményezések (felzárkóztató, illetve az önálló tanulást segítő foglalkozások, tanulmányi tanácsadás, mentorálás, mentálhigiénés szolgáltatások, a tutor-rendszer irányába mutató intézkedések). E téren fontos lenne összegyűjteni a jó gyakorlatokat, és olyan programokat indítani, amelyek ezek széles körű alkalmazását teszik lehetővé.
16. Napjainkban, amikor mind jellemzőbb a korábban szerzett ismeretek, képzettségek szakmák leértékelődése, a munkahelyek egyik napról a másikra történő leépítése, szükséges a felsőoktatás felnőttképzésben játszott szerepének újjáélesztése, a felnőttkori tanulás megkönnyítése, ami ugyanakkor a mobilitási esélyeket is javíthatná.
17. A munkaadói és munkavállalói befizetésekből olyan alapot kell létrehozni, amelynek révén az új felsőfokú képzettség megszerzésére vállalkozók alanyi jogon igénybe vehető, képzésekre fordítható támogatást kapnak. Ugyancsak lehetővé kell tenni a felnőtt korban munkavégzés keretében, vagy egyéb formában szerzett tudások, tapasztalatok hivatalos elismertetését, és az új képzettségek megszerzéséhez való beszámítást.

3.3. Közvetlenül a választást követően adódó feladatok

a). Szakmai, szakmapolitikai alternatívák kidolgozására szakértők, szakértői csoportok, civil szakmai szervezetek felkérése minden olyan kérdésben, amelyben a későbbiekben a négyéves ciklusban jelentős döntéseket kell hozni.

b). Az esélyegyenlőtlenségek csökkentését is szolgáló, jelentős EU támogatásban részesült programok kivitelezésének áttekintése, elemzése, az ebből levonható következtetések, az értékelés nyilvánosságra hozása. Ha voltak visszaélések, akkor megfelelő jogi eljárások indítása.

c). A tankerületi rendszer nem szüntethető meg azonnal, azonban lehetséges a fenntartókhöz és az intézményekhez rendelt döntési jogosítványok egy részének azonnali törvényi átrendezése, az autonómia számos elemének biztosítása.

d). A tartalmi szabályozás rendszerének törvényi megváltoztatása is hosszabb előkészületeket igényel, azonban viszonylag egyszerű intézkedésekkel biztosítható az esélyegyenlőtlenségek szempontjából leginkább káros szabályok hatástalanítása:

- A kerettantervek státságának azonnali megváltoztatása, ne legyen kötelező a helyi tantervekben való tükröztetésük, csak ajánlott mintát jelentsenek az iskolák számára.
- A NAT-ban szereplő, tantárgyanként részletes módon előíró részek esetében azok tanítása kötelező voltának feloldása, annak pontos szabályozása, hogy mik azok az átfogó célok, követelmények, tartalmak, amelyek megmaradnak kötelezőként a tartalmi szabályozásban.
- A tanórák számával, valamint elrendezésével (tanrend) és a tantárgyakkal kapcsolatos merev előírások megszüntetése, a NAT-ban és a kerettantervekben e kérdésekben rögzített szabályok javasoltakká való átalakítása.

e). A tanodák és a második esélyt nyújtó iskolák működésének vizsgálata, és támogatásuk új alapelveinek, valamint a támogatások odaítélése demokratikus módjának kidolgozása.

f). A valamikori Országos Oktatási Integrációs Hálózathoz hasonló, de a mai igényekre mai válaszokat adó, a hátrányos helyzetű, különösen a roma tanulók iskolai esélyeit növelni szándékozó kezdeményezés kialakításához szükséges alapkoncepció készíttetése (akár párhuzamos alternatívák is szóba jöhetnek) szakmai csoportokkal.

g). Az iskolai statisztikai adatszolgáltatásból kiolvasható tények, az OKM eredményei alapján meg kell vizsgálni, hogy az ország mely településein, illetve mely iskolákban létezik olyan gyakorlat, amely még a ma érvényes, jogszabályokban rögzített követelményeket sem elégíti ki a szelekcióval összefüggésben. Nem lehet cél a büntetés, ezért nem államigazgatási eljárásokat kell indítani a feltárt szabálytalanságok esetében, viszont világosan elő kell írni a jogszabályokat sértő gyakorlat lehető leggyorsabb megszüntetését, a jogszabályoknak megfelelő helyzet kialakítását. Megfelelő idő eltelte után a vizsgálatot meg kell ismétetni, és ekkor már a szabálytalan működések esetében államigazgatási eljárások megindítása szükséges.

h). Kapcsolódva az előző ponthoz: szelekciós monitoringrendszer létrehozását kellene kezdeményezni a választások után rövid időn belül. A rendszer feladata, hogy folyamatosan tárja fel a szelekcióval kapcsolatos, a jogszabályoknak nem megfelelő gyakorlatot.

i). Alapos elemzésre támaszkodva világos képet kell alkotni a nem állami (elsősorban az egyházi) iskolák alaptámogatáson felüli, sok esetben ad hoc pótlólagos finanszírozásáról, ezeket a támogatásokat be kell szüntetni.

j). Át kell tekinteni az oktatás szabályozását szolgáló joganyagot, és ki kell emelni azokat a helyeket, amelyek az iskolai szelekció szempontjából problematikusak. E pontokon a jogszabályokat – ha ez nem okoz zavart a szabályozásban – sürgősen, bizonyos értelemben „demonstratívan” meg kell változtatni nagyon hamar.